

Рагімов Фаїр,

кандидат наук з державного управління,
професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування
Дніпропетровського регіонального інституту державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ КОНЦЕПТУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

FORMATION OF THE MODERN PARADIGM OF PUBLIC GOVERNANCE ON THE BASIS OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті здійснено системне дослідження формування концептуальних засад удосконалення механізмів державного управління сталим розвитком регіонів в умовах глобалізації як напрям формування сучасної парадигми публічного управління. На цій основі систематизовано принципи розробки та функціонування комплексного механізму державного управління на регіональному рівні, що характеризує рівень здатності системи публічного управління не лише функціонувати в умовах суспільних трансформацій, а й запроваджувати інноваційні форми та методи діяльності на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Встановлено, що стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є трансформація наявної моделі територіального управління, запровадження принципів децентралізації та субсидіарності, імплементація позитивного зарубіжного досвіду регіонального управління.

Доведено, що наявні теорії регіонального розвитку належать до інтегрованого наукового напрямку, що поєднує економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші сфери функціонування регіонів із метою формування системи уявлень про закономірності їх розвитку і функціонування. На основі методології теорії регіонального розвитку запропоновано: 1) виявляти тенденції розвитку регіонів; 2) розробити моделі й механізми регіонального розвитку; 3) спрогнозувати результати реалізації галузевих і локальних реформ; 4) напрацювати алгоритми реалізації системних реформ на основі зарубіжного досвіду та принципів «Good governance». Запропоновано концептуальні підходи до прийняття та реалізації стратегій регіонального розвитку. Встановлено, що держава як носій загальнонаціональних інтересів та конституційних гарантій має забезпечити наступність у створенні та постійному удосконаленні концептуальних основ, інституціональних механізмів реалізації регіональної політики, реалізації конкретних локальних проектів і програм.

Обґрунтовано зміст сучасного концепту сталого розвитку в системі публічного управління, що при збереженні ustalених конструктивних ознак детермінується та сутнісно змінюється в організаційно-правовому, інституціональному та адміністративно-політичному розумінні. Доведено дихотомічний зв'язок процесів регіоналізації, глобалізації та децентралізації як визначальних складників сучасного концепту публічного управління.

Ключові слова: глобалізація, державне управління, децентралізація, європейські стандарти, механізми державного управління, публічне управління, сталий розвиток.

The paper deals with investigation of functioning of public administration mechanisms by sustainable development of regions.

The principles of development and functioning of a complex mechanism of public administration at the regional level, which characterizes the level of ability of the public administration system not only to operate in circumstances of social transformation, but also introduce innovative forms and methods of activity at the level of administrative-territorial units, are summarized on this base. It is ascertained that the strategic direction of the institutional changes in the public administration system in Ukraine is the transformation of the existing models of territorial management, introduction of the principles of decentralisation and subsidiarity, implementation of a positive foreign experience of regional management.

It is proved that the theories of regional development belong to the integrated scientific direction that combines economic, social, cultural, environmental and other areas of functioning of the regions in order to form the system of concepts on the rule of their development and functioning. Based on the methodology of the theory of regional development it is possible to: 1) find out trends of regions development; 2) develop models and mechanisms for regional development; 3) predict the results of implementation of sectoral and local reforms; 4) produce algorithms of implementation of systemic reforms based on the foreign experience and principles of "Good governance". The paper suggests conceptual approaches to the regional development strategies approval and implementation. It is established that a state as a bearer of national interests and constitutional guarantees should ensure continuity in the creation and constant improvement of conceptual foundations, institutional mechanisms for implementation of regional policy, implementation of specific local projects and programs.

The author substantiates the content of the modern concept of sustainable development in the system of public administration, which under maintaining the established structural signs is defined and essentially changed in the legal, institutional and administrative-political senses. The dichotomous relationship of processes of regionalization, globalization and decentralization is proved. The conceptual-categorical apparatus of public administration as a science, in particular in clarifying the content of the concepts “mechanisms of public administration by sustainable development of the regions”, “public administration of regional development”, “sustainable development of the regions”, is designed taking into account the European experience of rationalization of the regional policy.

There is the controversy of the contemporary transformational trend in the field of regional administration, caused by the institutional change of the system of regional management, contradiction of constitutional norms and provisions of the drafts in the field of regional management, undeveloped functional regional mechanisms.

It is proved that public administration involves the operation of the universal organizational and legal mechanism of detection, coordination and realization of the needs and interests of the subjects of regional management based on the use of special tools and forms of the territorial development. It is found out that the defining role in the processes of sustainable development of the regions belongs to the policy of decentralization of national states that try to overcome the socio-economic and political disproportion in social development joining the processes of regionalization and globalization.

Optimization of management of territories' development, improvement of interaction in the system “center – region”, establishment of inter-regional cooperation between border regions and territories are defined as an important aspect of regional development. The theoretical and methodological factors of MPA SDR forming: the political-legal aspect; institutional aspect; public administrative aspect are distinguished. The reasons are given that according to the phenomenon of Europeanization of public administration the conceptual framework of the regional administration reforming in Ukraine should be developed on the base of the European norms and standards of the territorial administration.

Keywords: globalization, public administration, decentralization, European standards, mechanisms of public administration, public management, sustainable development, paradigm of public administration.

Постановка проблеми. Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є трансформація наявної моделі публічної влади, запровадження принципів децентралізації та субсидіарності, імплементація позитивного зарубіжного досвіду регіонального управління на основі концепції сталого розвитку. Із метою конкретизації змісту державного управління на регіональному рівні за умов розвитку ринкових відносин важливо визначити: по-перше, як формується та реалізується сучасне державне (публічне) управління на регіональному рівні; по-друге, на основі яких принципів відбувається взаємодія механізмів управління і самоврядування; по-третє, наскільки доцільним на сьогодні є виокремлення субрегіональних рівнів та яка їх роль у формуванні стратегії сталого розвитку. На основі вирішення наведених завдань можливо оцінити рівень керованості будь-яких підсистем державного (публічного) управління. При цьому якісне оновлення механізму державного управління сталим розвитком потребуватиме врахування зовнішніх та внутрішніх факторів раціоналізації державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглянуто наукові праці вітчизняних вчених, які досліджували засади формування механізмів державного управління, а саме: В. Бакуменка, М. Білинської, К. Ващенко, Р. Войтович, В. Голубь, О. Дація, Г. Дзяної, В. Загорського, І. Колосовської, М. Кравченко, С. Кравченка, В. Куйбіди, Т. Маматової, А. Мерзляк, О. Мордвінова, З. Надюка,

Л. Новак-Каляєвої, П. Петровського, Л. Приходченко, О. Пухкала, Р. Рудніцької, Є. Романенка, С. Сороки, С. Серьогіна, О. Сушинського, В. Тертички, А. Халецької, І. Хожило, Н. Чалої, О. Федорчак та ін. На організаційно-правових та адміністративних аспектах формування механізмів державного управління акцентовано увагу в працях вітчизняних науковців-правників та економістів: В. Авер'янова, О. Андрійко, В. Борденюка, С. Дубенко, А. Ліпенцева, Є. Матвіїшина, О. Петришина, Н. Плахотнюк, В. Цветкова, В. Шаповала, Ю. Шемшученка та ін.

Водночас інституціональне та організаційно-правове забезпечення функціонування механізмів державного управління сталим розвитком регіонів в умовах глобалізації в межах окремих досліджень спеціально не вивчалось. У наявних наукових працях ці питання досліджено в контексті більш широкої проблематики становлення та розвитку регіональних механізмів діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, децентралізації влади, а також аспектів єврорегіонального співробітництва. При цьому сталий розвиток регіонів у більшості досліджень є усталеним поняттям, що апріорно визначався на основі положень міжнародних правових актів, доктрин, концепцій. Власне, необхідність застосування нових підходів та інструментів до формування основ управління сталим розвитком регіонів у системі державного управління обумовило вибір теми статті.

Мета статті полягає в розробленні теоретико-методологічних засад і практичному обґрунту-

ванні особливостей функціонування механізмів державного управління сталим розвитком регіонів в умовах глобалізації в контексті загального процесу еволюції інститутів публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значну кількість наукових праць, в яких висвітлено різні проблемні аспекти формування інститутів і форм публічного управління у різних сферах в умовах глобалізації, залишаються малодослідженими окремі правові, організаційні, інституційні та структурні аспекти формування самої системи публічного управління, адже потребують уточнення сутнісні характеристики трансформації суспільних відносин у сфері публічного управління у системному вигляді. Малодослідженими є питання забезпечення європейських стандартів у діяльності органів влади щодо оптимізації функціонування складових державного управління. Так само на даний час не розроблені засади реформи адміністративно-територіального устрою, а вже прийняті мають суттєві суперечності, і саме в межах концепту сталого розвитку стають очевидними проблеми державної регіональної політики: загальні напрями реформування, вторинність регіональної політики у межах завдань державного будівництва, первинність економічних трансформацій над питаннями соціального розвитку, необхідність застосування науково-обґрунтованих підходів та моделей реалізації системних реформ в Україні.

Зокрема, в загальному підході щодо теоретико-методологічних засад розроблення та функціонування механізмів державного управління доцільно прийняти визначення загального поняття «механізм публічного адміністрування» через зміст системи управління (простой чи структурної сукупності елементів), що може функціонувати як автономно, так і у взаємозалежності від споріднених систем (підсистем) управління, спирається на регулюючий вплив держави щодо конкретного типу суспільних відносин, характеризується позитивною взаємодією елементів, здатна функціонувати в умовах невизначеного типу впливу зовнішнього середовища. На основі визначеного сучасними науковцями імперативного чинника – інституціонального – в системі публічного управління вважаємо за доцільне об'єднати теоретико-методологічні підходи для формування вихідних засад дослідження у вигляді певної парадигми державного (у широкому розумінні – публічного управління). Слід охарактеризувати сутність функціонування інститутів влади на основі інтегрованого підходу як засобу забезпечення розвитку вітчизняної системи публічного управління

в умовах глобалізації. А з метою конкретизації змісту та особливостей функціонування механізмів публічного адміністрування в умовах глобалізації важливо визначити: по-перше, тенденції формування та реалізації системи публічного управління на центральному та регіональному рівні в умовах розвитку процесів глобалізації; по-друге, особливості взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування в контексті відповідності усталеним європейським традиціям демократичного врядування; по-третє, напрями удосконалення публічно-управлінської діяльності на регіональному та субрегіональному рівнях, роль органів влади на таких рівнях у формуванні сучасних стратегій розвитку регіонів.

На основі сучасної методології дослідження основ публічного адміністрування слід оцінювати рівень керованості, результативності та ефективності підсистем державного (публічного) управління на регіональному рівні. Відповідно до завдань Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [1] доцільно визначити засади трансформації державного управління в загальнонаціональному контексті. Адже наявні теорії публічного управління належать до інтегрованого наукового напрямку, що поєднує економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші сфери функціонування регіонів з метою формування системи уявлень про закономірності їх розвитку і функціонування. На основі методології загальної теорії управління є можливість: 1) виявляти тенденції розвитку; 2) розробити моделі й механізми розвитку систем публічного управління; 3) спрогнозувати результати реалізації галузевих і локальних реформ; 4) напрацювати алгоритми реалізації реформ на основі зарубіжного досвіду, принципів «Good governance».

Загалом, формування засад ефективного публічного адміністрування неможливо на сьогодні без чіткого розуміння місця і ролі регіональних механізмів управління, регіональної підсистеми державного управління. При цьому розробка раціонального механізму управління регіоном потребує чіткого визначення поняття регіон, нормативного закріплення принципів та напрямів державної регіональної політики, детермінації регіону у вигляді складної системи. Вимагає свого розроблення і сучасна парадигма сталого розвитку, принципи державної політики, що виходять із комплексу функцій та методів державного управління. На основі імперативу євроінтеграційної політики важливо трансформувати наявний механізм розвитку регіонів, запровадити європейські принципи формування регіональної

політики, адаптовані до викликів і загроз глобалізації. Такий підхід дозволить задіяти нові (апробовані світовою практикою) організаційні та інституційні механізми й інструменти реалізації регіональної політики; диверсифікувати джерела, запровадити нові підходи до надання бюджетних коштів і фінансування регіонального розвитку; розширити можливості регіонів щодо залучення приватного капіталу, коштів міжнародних фондів для фінансування регіональних і міжрегіональних проєктів. Більше того, в умовах глобалізації, кризи концепту національної держави ефективна регіональна політика мінімізує загрози власне для функціонування публічного управління, дозволяє уточнити адміністративно-організаційні напрями державотворення, повноваження і особливості органів державної влади всіх рівнів. Напрацювання нової моделі публічного та регіонального управління передбачає оптимальне поєднання самостійності регіонів, насамперед у сфері вирішення повсякденних питань місцевого (регіонального) розвитку та координуючої, стимулюючої ролі центру (що представляє інтереси суспільства, країни в цілому).

У цьому контексті особливого значення набуває властивість управлінської системи адаптуватися до динамічних змін суспільно-політичної ситуації, врахування реальних потреб та перспектив регіонального розвитку. Запровадження політичної, адміністративної і муніципальної реформ в Україні змінює сам формат відносин регіонів із центром і висуває нові вимоги до державної регіональної політики. Розвиток Української держави потребує усвідомлення значення всіх суб'єктів регіонального розвитку, формування інноваційної моделі територіальної організації влади відповідно до конституційних змін, яка б відповідала сучасним європейським стандартам і була спрямована на забезпечення прав, свобод і законних інтересів кожної людини у контексті принципу «влада має бути максимально наближеною до людей». Для цього необхідно здійснити теоретико-методологічне обґрунтування інституціонально-функціональних перетворень, узагальнити управлінські досягнення органів місцевого самоврядування і регіональних органів виконавчої влади у різних країнах.

Таким чином, йдеться про зміну основ функціонування системи публічного управління, доповнення принципів регулювання діяльності органів державної влади, основ формування державної політики, розвитку конкретного регіону (міжрегіонального комплексу), галузі а в широкому розумінні – навіть суспільних сфер. Саме тому вся

система публічного управління, інститути і механізми управління потребують на даний час власного методологічного наповнення шляхом напрацювання категорій та понять, закономірностей і принципів, систематизації методів публічного адміністрування, розробки концепцій та моделей регулювання діяльності органів державної влади.

Демократичний розвиток України в сучасних умовах впливу глобалізації потребував розроблення ефективного механізму державного управління, формування основ раціональної організації системи влади. Водночас в умовах глобалізаційних процесів основна мета управлінського впливу органів влади на суспільні відносини потребує чіткого визначення цілей, завдань, функцій держави, організації і функціонування механізмів державного управління на центральному, регіональному та галузевому рівнях, у різних сферах суспільного життя. Формальна визначеність державного управління як типу суспільно важливої діяльності, яка здійснюється певною сукупністю суб'єктів, зокрема органами державної влади, як впливу держави на розвиток суспільних відносин, як виконавчо-розпорядчої діяльності системи органів влади показує важливість взаємозв'язку понять державної влади, яка відповідно до Конституції України [1] реалізується органами законодавчої, виконавчої та судової влади та власне механізмом державного управління, який виступає комплексним поняттям, що включає: 1) організаційний, правовий, адміністративний, інституціональний аспекти; 2) концептуальне визначення державної політики у сферах державного, регіонального, та галузевого управління та інших сферах суспільного життя; 3) засади державного регулювання розвитку країни, регіону, галузі, а також програми їх реалізації; 4) систему та структуру органів влади; 5) співробітництво у сфері міждержавного регіонального управління тощо.

Доцільно вказати, що в усталеній політико-правовій парадигмі публічного управління сучасний механізм державного управління функціонує на основі трикомпонентної конституційної моделі «Декларація про державний суверенітет УРСР – Акт проголошення незалежності України – Конституція України», й саме на основі закріплення інституціональних, економічних, соціальних, історичних засад устрою держави та регіонів варто формувати сучасний підхід до аналізу поняття механізму державного управління.

Саме тому сучасний механізм державного управління базується на таких концептуальних засадах:

1) конституюванні адміністративно-правової моделі державного управління на основі

положення Конституції України – «Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою»;

2) закріпленні принципів державної регіональної політики і визначенні сталого розвитку як напрямку розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;

3) реалізації засад, принципів та підходів формування регіональної політики Європейського Союзу;

4) децентралізації влади в Україні на основі сучасних європейських принципів публічного управління.

Важливо у цьому контексті навести науковий підхід З. Бурик, яка наголошує, що механізми державного регулювання сталого розвитку України виступають основою державного управління, що дозволяє підтримати соціально-економічно збалансований розвиток, реалізувати підвищення економічного, соціального та екологічного потенціалів, забезпечити узгодження цілеспрямованості та функціонування усіх ланок господарської системи держави [2]. На цій основі З. Бурик доводить, що дослідження (аналіз) проблем та інтересів, обмежень і можливостей розвитку, побудова сценаріїв сталого розвитку та напрацювання мети, стратегічних цілей і завдань розвитку країни, напрямів їх досягнення має здійснюватись на основі удосконалених теоретичних засад, методології та інструментарію державного регулювання сталого розвитку країни [3].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, в яких висвітлено різні проблемні аспекти формування механізмів державного управління у різних сферах в умовах глобалізації, залишаються недослідженими окремі правові, організаційні, інституційні та структурні аспекти формування таких механізмів. Потребують уточнення сутнісні характеристики трансформації суспільних відносин у сфері публічного управління у системному вигляді. Малодослідженими є питання забезпечення європейських стандартів у діяльності органів влади щодо оптимізації механізмів державного управління. На даний час не розроблені засади реформи адміністративно-територіального устрою, а вже прийняті мають суттєві суперечності, і саме в межах концепту сталого розвитку стають очевидними проблеми державної регіональної політики: загальні напрями реформування, вторинність регіональної політики у межах завдань державного будівництва, первинність економічних трансформацій над питаннями соціального розвитку, необхідність застосування

науково-обґрунтованих підходів та моделей реалізації системних реформ.

У загальному підході щодо теоретико-методологічних засад розроблення та функціонування механізмів державного управління доцільно прийняти визначення загального поняття «механізм» через зміст системи управління (простой чи структурної сукупності елементів), що може функціонувати як автономно, так і у взаємозалежності від споріднених систем (підсистем) управління, спирається на регулюючий вплив держави щодо конкретного типу суспільних відносин, характеризується позитивною взаємодією елементів, здатна функціонувати в умовах невизначеного типу впливу зовнішнього середовища.

На основі визначеного науковцями [4–6] імперативного чинника – інституціонального – в системі публічного управління вважаємо за доцільне об'єднати теоретико-методологічні підходи сучасних науковців для формування вихідних засад дослідження у вигляді певної парадигми державного (у широкому розумінні – публічного управління). Слід охарактеризувати сутність функціонування механізмів публічного управління на основі інтегрованого підходу як засобу забезпечення розвитку вітчизняної системи публічного управління в умовах глобалізації. Ми виходимо з наукової парадигми функціонування таких механізмів в умовах глобалізації: цивілізаційного, адміністративного, гуманізаційного підходів.

У цьому контексті особливого значення набуває властивість управлінської системи адаптуватися до динамічних змін суспільно-політичної ситуації, врахування реальних потреб та перспектив регіонального розвитку. Запровадження політичної, адміністративної і муніципальної реформ в Україні змінює сам формат відносин регіонів із центром і висуває нові вимоги до державної регіональної політики. Розвиток Української держави потребує усвідомлення значення всіх суб'єктів регіонального розвитку, формування інноваційної моделі територіальної організації влади відповідно до конституційних змін, яка б відповідала сучасним європейським стандартам і була спрямована на забезпечення прав, свобод і законних інтересів кожної людини в контексті принципу «Влада має бути максимально наближеною до людей». Для цього необхідно здійснити теоретико-методологічне обґрунтування інституціонально-функціональних перетворень, узагальнити управлінські досягнення органів місцевого самоврядування і регіональних органів виконавчої влади в різних країнах.

Висновки. Із метою конкретизації змісту та особливостей функціонування механізмів

державного управління сталим розвитком регіонів в умовах глобалізації важливо визначити: по-перше, тенденції формування та реалізації системи публічного управління на центральному та регіональному рівні в умовах розвитку процесів глобалізації; по-друге, особливості взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування в контексті відповідності усталеним європейським традиціям демократичного врядування; по-третє, напрями вдосконалення публічно-управлінської діяльності на регіональному та субрегіональному рівнях, роль органів влади на таких рівнях у формуванні сучасних стратегій розвитку регіонів.

На основі сучасної методології дослідження механізмів державного управління слід оцінювати рівень керованості, результативності та ефективності підсистем державного (публічного) управління на регіональному рівні. Також доцільно визначити засади трансформації механізмів державного управління в загальнонаціональному контексті. Адже наявні теорії регіонального розвитку належать до інтегрованого наукового напрямку, що поєднує економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші сфери функціонування регіонів із метою формування системи уявлень про закономірності їх розвитку і функціонування. На основі методології загальної теорії регіонального розвитку є можливість: 1) виявляти тенденції розвитку регіонів; 2) розробити моделі й механізми регіонального розвитку; 3) спрогнозувати результати реалізації галузевих і локальних реформ; 4) напрацювати алгоритми реалізації реформ на основі зарубіжного досвіду, принципів «Good governance».

На цій основі варто зазначити, що формування ефективних механізмів державного управління неможливо сьогодні без ефективного державного управління розвитком регіонів. Розробка раціонального механізму управління регіоном потребує чіткого визначення поняття регіону, нормативного закріплення принципів та напрямів державної регіональної політики, детермінації регіону у вигляді складної системи. Вимагає свого розроблення і сучасна парадигма сталого розвитку регіонів, принципи державної регіональної політики, що виходять із комплексу функцій та методів державного управління. На основі імперативу євроінтеграційної політики важливо трансформувати наявний МДУ розвитку регіонів, запровадити європейські принципи формування регіональної політики, адаптовані до викликів і загроз глобалізації. Такий підхід дозволить задіяти нові (апробовані світовою практикою) організаційні та інституційні механізми й інструменти реалізації регіональної політики; диверсифікувати джерела, запровадити нові підходи до надання бюджетних коштів і фінансування регіонального розвитку; розширити можливості регіонів щодо залучення приватного капіталу, коштів міжнародних фондів для фінансування регіональних і міжрегіональних проектів. Більше того, в умовах глобалізації, кризи концепту національної держави ефективна регіональна політика мінімізує загрози власне для функціонування МДУ, дозволяє уточнити адміністративно-організаційні напрями державотворення, повноваження і особливості органів державної влади всіх рівнів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гройсман В.Б. Основні напрями та технології децентралізації влади. *Теорія та практика державного управління*. Київ, 2015. Вип. 2(49). С. 232–237. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-2/doc/3/01.pdf> (дата звернення: 23.11.2020).
2. Бурик З.М. Стимулювання сталого розвитку в Україні. Актуальні питання економічних наук : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 13-14 березня 2015 року). Запоріжжя : ГО «СІЕУ». 2015. С. 50–54.
3. Бурик З.М. Аналіз Переваг та недоліків розвитку території в умовах забезпечення ефективного стратегічного планування. *Збірник наукових праць ЛРІДУ НАДУ «Ефективність державного управління»*, Львів. Випуск 39. С. 434–442.
4. Рагімов Ф. Механізми державного управління регіональним розвитком у контексті сучасної парадигми сталого розвитку. *Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр.* Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. Вип. 1(3).
5. Войтович Р. Глобалізація та її вплив на систему державного управління: аналіз, проблеми, перспективи. Центр дослідж. пробл. публіч. упр. Чернівці : Технодрук, 2011. 368 с.
6. Нижник Н.Р. Державне управління в Україні: функція координування *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 6. С. 111–116.